

ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ

Λαϊδη Λάζαρος

Το έχω κάνει ξανά κάθε δέκα χρόνια το κατορθώνω μια φορά —

κάτι σαν θαύμα ζωντανό, το δέρμα μου φωτεινό σαν ναζιστικό αμπαζούρ, το δεξί μου πόδι

ένα πρέσ-παιέ, το πρόσωπό μου λείο, φίνο εβραίου λινό

Τράβα το προσώπιω εκθρέ μου. Μήπως τον τρόμο προκαλώ; —

Η μύτη, οι κόγχες των ματιών, η τέλεια οδοντοστοιχία;

Η ξινή ανάσα σε μια μέρα θα χαθεί.

Σύντομα, σύντομα η σάρκα που καταβρόχθισε του τάφου η σπιλιά πίσω σ’ εμένα θα γυρίσει

και θα είμαι μια γυναίκα χαμογελαστή. Είμαι μονάχα τριάντα, και σαν τη γάτα μπορώ να πεθάνω εφτά φορές.

Αυτή είναι η νούμερο τρία. Τι σπατάλη να εκμηνδενίζεις κάθε δεκαετία.

Μυριάδες νήματα. Το πλήθος που μασουλά φιστίκια στριμκνεται να δει να με ξετυλίγουν απ’την κορυφή ως τα νύχια — το μεγάλο στριπίτζ. Κυρίες και κύριοι

αυτά είναι τα χέρια μου τα γονατά μου. Μπορεί να είμαι πετσι και κόκαλο,

είμαι όμως η ίδια, απαράλλακτη γυναίκα. Την πρώτη φορά που μου συνέβη ήμουν δέκα. Ήταν ατύχημα.

Τη δεύτερη φορά είχα σκοπό για πάντα να κρατήσι και να μη γυρίσω πίσω. Σφάλισα σφικτά

σαν όστρακο. Με κάλεσαν ξανά και ξανά κι από πάνω μου τράβηξαν τα σκουλήκια σαν κολλώδη μαργαριτάρια.

Το να πεθαίνεις είναι μια τέχνη, όπως καθετί. Κι εγώ το κάνω εξαιρετικά καλά.

Το κάνω έτσι ώστε να μοιάζει κόλαση. Το κάνω έτσι ώστε να μοιάζει αληθινό. Έχω το χάρισμα, μπορείς να πεις.

Είναι εύκολο να το κάνεις μέσα σε ένα κελί. Είναι εύκολο να το κάνεις και να μείνεις εκεί. Αυτή όμως η θεαματική

επάνοδος στο άπλετο φως στο ίδιο μέρος, στα ίδια πρόσωπα, στην ίδια βάρβαρη

εύθυμη κραυγή:

«θαύμα!» Με κάνει σκάνη. Υπάρχει χρέωση

για τη θέαση των ούλων μου, υπάρχει χρέωση

για την ακρόαση της καρδιάς μου — σ’αλήθεια χτυπάει.

Κι υπάρχει χρέωση, πολύ μεγάλη χρέωση για μια λέξη, ένα άγγιγμα μια στάλα αίμα

ένα κομματάκι απ’τα ρούχα ή τα μαλλιά μου. Λοιπόν, λοιπόν, Herr Δόκτορα. Λοιπόν, Herr Εκθρέ.

Είμαι το μεγαλούργημά μου, είμαι το τιμαλφές σου, το βρέφος από ατόφιω χρυσάφι

που λιώνει κι απομένει μια στριγκλιά. Στριφογυρνώνω και καίγομαι. Μη νομίσεις πως τη μεγάλη σου έγνοια

υποτιμώ. Στάχτη, στάχτη — σκαλίζεις κι αναδεύεις. Σάρκα, κόκαλα. όλα χάθηκαν πια —

μια πλάκα σαπούνη, μια βέρα, ένα σφράγισμα χρυσό.

Herr Θεέ, Herr Εωσφόρε φυλάξου φυλάξου.

Μέσα απ’τη στάχτη ανυψώνομαι με κόκκινα μαλλιά τους άντρες κάνω μια χαμιά.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ

ΣΥΛΒΙΑ ΠΛΑΘ

της πρώιμης παιδικής ηλικίας της: «Εκτοτε εκείνα τα χρόνια της ζωής μου σφραγίστηκαν σαν ένα καράβι μέσα σε μια φιάλη — όμορφα, σπηρόσιτα, αδέχαστα, ένας υπέροχος, πλευκός, ιπτάμενος μύθος». Διαπρέποντας ως μαθήτρια, γίνεται δεκτή με υποτροφία στο Smith College, ενώ το 1953, στα είκοσι ένα της, επισκέπτεται τη Νέα Υόρκη ως συντάκτρια του περιοδικού *Mademoiselle* για το καλοκαίρι. Είναι εξωστρεφής και γοητευτική, όμως η τελειομανία της και η τεράστια ανάγκη της για συγγραφική καταξίωση δεν της επιτρέπουν να απολαύσει τις επιτυχίες της. Σε ένα από τα γράμματά της γράφει: «Νομίζω πως θα μου άρεσε να αποκαλώ τον εαυτό μου “το κορίτσι που ήθελε να γίνει θεός”». Υποφέρει από κατάθλιψη, που θα την οδηγήσει σε απόπειρα αυτοκτονίας και εγκλεισμό σε ψυχιατρική κλινική — απ’ όπου θα προκύψει το μυθιστόρημά της *Ο Γυάρινος Κώδων*. Με νέα υποτροφία συνεχίζει τις σπουδές της στη λογοτεχνία στο Πανεπιστήμιο του Cambridge. Είναι μια ψηλή κοπέλα με μακριά, καλοσχηματισμένα πόδια και καστανά μαλλιά που βάφει κατά καιρούς «πλατινένια», διασκεδάζοντας με την εικόνα της ως «ανόητο ξανθό ηλάσμα». Κάνει ποδήλατο σαν παθιασμένο κοριτσάκι, κατατρώνει τα κείλη της όταν έχει άγχος, της αρέσει το φανταχτερό, κάπως επιδεικτικό ντύσιμο και φοράει συχνά κόκκινο κραγιόν — έτοιμη να δαγκώσει το ζουμερό, μα συχνά δηλητηριασμένο μήλο που πέγεται ζωή.

Με την επιλογή του θανάτου της η Πλαθ σηματοδότησε την έναρξη ενός μύθου: βασανισμένη σύζυγος, μαρτυρική μούσα, ιδιοφυής ποιήτρια, φεμινιστικό είδωλο

Έχοντας υπηρετήσει τη θητεία του ως μηχανικός ασυρμάτων στη Βασιλική Αεροπορία, ο Τεντ Χιουζ έφτασε στο Cambridge από το ορεινό Yorkshire, κάτοχος υποτροφίας για σπουδές αγγλικής φιλολογίας που άφησε ανοηκόληρωτες για να στραφεί στην αρχαιολογία και στην ανθρωπολογία. Το 1956, όταν η Πλαθ προσρομάζεται ακόμα στους ρυθμούς τής πανεπιστημιακής κοινότητας και στέλνει συνεχώς δείγματα της δουλειάς της σε κολεγιακά έντυπα, ο Χιουζ έχει ήδη αποφοιτήσει, ζει σ’ ένα δανεικό διαμέρισμα στο Λονδίνο και δουλεύει ως αναγνώστης μυθιστορημάτων σε μια κινηματογραφική εταιρεία. Περνάει όμως τα Σάββατα κύριακά του στο Cambridge με φίλους ποιητές. Εντυπωσιακός σε παράστημα και παρουσιαστικό, κυκλοφορούσε ατημέλητος και ντυμένος στα μαύρα, «σαν να είχε μόλις βγει από ψαροκάικο μετά από μια νύχτα με καταιγίδα». Ο λόγος του ήταν σαγηνευτικός και είχε μια βαθιά, χαρακτηριστική φωνή, ενώ το ιδίωμα της γεντειράς του ξεχώριζε κάτω από την επιρροή της εκλεκτής μόρφωσής του. Είχε μελετήσει σε βάθος τη Βίβλο και τον Σαίξπηρ, παθιαζόταν με τον αποκρυφισμό και τον Μπετό-

ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΠΩΓΡΟΣ ΚΟΡΟΠΟΥΛΗΣ

Το κορίτσι που ήθελε να γίνει θεός

Καθαγίζουν βίαια — η Πλαθ γράφει ότι σε μια περίσταση τον γρατζούνισε τόσο άσχημα, που εκείνος είχε τα σημάδια της μια ολόκληρη εβδομάδα. Τη χτύπησε τόσο δυνατά, που εκείνη «είδε αστεράκια». Υπάρχει μια μαγνητική, ανυποχώρητη έλξη προς τη βία. Ο Χιουζ είναι σαγηνευμένος και τρομαγμένος: «Ένας παράγοντας που κανείς δεν μπορεί να καταλάβει είναι η χαρακτηριστική θανατερή ακτινοβολία της Σύλβια. Είναι η πιο χαρισματική, ικανή και αξιοθαύμαστη γυναίκα που έχω γνωρίσει ποτέ — αλλά τελικά είναι αδύνατον να ζήσω παντρεμένος μαζί της».

Με τη γέννηση του γιου τους η Πλαθ αδυνατεί να αντιπαλέψει την ιδέα ενός πιθανού εκποτισμού της από τη δημιουργική φαντασία του Χιουζ. Οι φόβος της πραγματοποιούνται με την εμφάνιση του ζεύγους Ουέβιθ, του νεαρού ποιητή Ντέβιντ που έμοιαζε με ήρωα του Φιτζέραλντ και της εκθαμβωτικής γυναίκας του, Άσια, που διέθετε «βαβυλιώνια» ομορφιά και μια ανησυχητική ροπή προς τα σκάνδαλα — ο Ουέβιθ ήταν ήδη ο τρίτος της γάμος. Ζωγράφιζε και περιστασιακά έγραφε ποίηση — από πολλούς περιγράφεται ως ένα είδος μούσας ή ηγερίας, βγαλμένη απ’ την ατμόσφαιρα του Σέλλεϋ, του Μηράουινγκ και του Κντς. Κομψή, αρπακτική και αδάμαστη, έμοιαζε με ένα από αυτά τα μεγάλα αιθουροειδή που οι κυνηγοί θεωρούν έπαθλα — το φαντασικό του Χιουζ αφυπνίστηκε. Όταν ξαναβρέθηκε στο Λονδίνο, πέρασε από το γραφείο της και της άφησε ένα σημείωμα: «Ήρθα να σε δω, παρ’ όλους τους γάμους».

Δεν μπορούμε να υποβαθμίσουμε τον ποητικό ρόλο της Άσια στην όλη ιστορία, θεωρώντας την απλώς μια προικισμένη αντίζηλο. Μορφή που η Πλαθ έχει ανασύρει από τη σκοτεινή πηγή της δουλειάς της, αποτελεί ενσάρκωση κάποιας ιδέας από τον ονειρικό της χαρακτήρα — στη γερμανική ταυτότητά της, που τόσο γοήτευε τον Χιουζ, έβρισκε αντιστοιχίες με τον πατέρα της, γεννημένο στη Γερμανία, και τη μητέρα της, που είχε αυστριακές ρίζες. Από την πλευρά της, η Άσια έμελλε να πληρώσει το δικό της τμήμα, καταδικασμένη στη σχέση της με τον Χιουζ σε μια συνθήκη μόνιμης επισφάλειας: «Η Σύλβια μεγαλώνει μέσα του, γίνεται τεράστια, μεγαλειώδης. Εγώ κάθε μέρα συρρικνώνομαι, οι δυο τους με ροκανίζουν. Με τρώνε». Η Άσια αυτοκτόνησε με τον τρόπο τής Πλαθ, επανέλαβε δε την πράξη στον υπερθετικό της βαθμό, παίρνοντας μαζί της και την κόρη που απέκτησε με τον Χιουζ.

Ένας εκρηκτικός συνδυασμός ταλέντου, έμπνευσης και συνθετικής ωριμότητας που γκρεμίζει τα πάντα στο διάβα του, χτιζοντας από την αρχή ένα σύμπαν εκθαμβωτικό

Η Πλαθ επανήλθε πρόσφατα στο προσκήνιο με την οριστική, αποκατεστημένη έκδοση του *Άριελ*, επιμελημένη από την κόρη της, Φρίντα Χιουζ, επίσης ποιήτρια, ζωγράφος και —μετά την αυτοκτονία και του αδελφού της, Νικόλας, το 2009— μοναδική πηλόν «επιζήσασα» της έννοιας Χιουζ — Πλάθ. Το περιεχόμενο της συλλογής στάθηκε πρόσφορο έδαφος για παρανοήσεις, όμως το τελικό σώμα των ποιημάτων συνοψίζει την προσπάθειά της να αναγνωριστούν οι προθέσεις της μητέρας της και να διαβαστούν επιτέλους τα ποιήματα όπως ενδοχόμεως εκείνη θα ήθελε. Η συγκεκριμένη συλλογή είναι ίσως η κορυφαία στιγμή της, ένας εκρηκτικός συνδυασμός ταλέντου, έμπνευσης και συνθετικής ωριμότητας που γκρεμίζει τα πάντα στο διάβα του, χτιζοντας από την αρχή ένα σύμπαν εκθαμβωτικό — αρκτεκτονικά στέρεο και νομοτεπειακά ακατάλυτο. Το *Άριελ* είναι η προσωπική της κοσμογονία, που επιβεβαιώνει ότι «η ποίηση είναι πίδακας αίματος. / Τίποτα δεν τη σταματάει». Έχοντας μεγαλώσει με στίχους του Τένουσον, του Μηράουινγκ, του Γέντς και της Μιθίε, η Πλαθ ενέδωσε στο ρεύμα τής σορωτικής κλίσης της, που της έκανε εν τέλει τη χάρη να ξεπηλάσει ανεμπίδιστα.

Σαν άκαυστη πεταλούδα της νύχτας πέταξε μέσα απ’ το στόμα της μέρας τυλιγμένη σε εσθήτες φωτός

Το *Άριελ* συνιστά επίτευγμα ενός ηλάσματος που ο Λόουελ χαρακτήρισε «άλιο κούραος» και «όχι άνθρωπο ούτε γυναίκα και σίγουρα όχι μία ακόμη ποιήτρια, παρά μια εξωπραγματική, καθηλωτική, σπουδαία κλησική ηρωίδα». Τα δε ποιήματα της συλλογής —σύμφωνα πάντα με τον ίδιο— «παίζονται ρωσικά ρουλέτα με έξι φυσίγγια στον κύληνδρο». Η Σέξτον μίλησε ανοιχτά για την επιρροή που άσκησε επάνω της το συγκεκριμένο έργο: «Τόλημμε να κάνει κάτι διαφορετικό. Τόλημμε να γράψει ποιήματα μίσους [...] Κανένας δεν θα μπορούσε να γράψει κάτι που να συγκρίνεται με το δικό της “Μπαμπά”. Ο στίχος “Μπαμπά, μπαμπά, μπάσταρδε, με σένα έχω ξεφλήσει πια” έχει κάποιο είδος θράσους».

Καηλάζοντας τέλεια, σε μια έξαψη πυρετική, η Πλαθ βρέθηκε άγρια σε μια «αγορά», δεμένη σ’ έναν πάσσαλο, πάνω σε μια στοιβά από ξερόκλαδα, όπως στο ποίημά της “Το Κάψιμο της Μάγισσας”: «κάπε γιατί έπιλεξε τα νήματα της τέχνης της με ανιέρες συμμαχίες, ανέσυρε τα υλικά της απ’ το απαστράπαντο σκοτάδι εντός της. Κουβαλήντας τον εαυτό της σαν φορτίο και σαν αρρώστια, σαν άκαυστη πεταλούδα της νύχτας πέταξε μέσα απ’ το στόμα της μέρας τυλιγμένη σε εσθήτες φωτός. Κι όμως, «εκείνο το τρελό κορίτσι που αυτοσχεδιάζει τη μουσική του», όπως έγραφε ο αγαπημένος της Γέντς, είναι ακόμα εδώ — και «με γόνατα σπασμένα, η κόρη αυτή / Είναι κάτι ωραίο και ψηηλό, κάτι / Ηρωικά χαμένο που ηρωικά έχει βρεθεί».

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΚΟΥΛΙΖΑΧ